

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

ВОЄННО-ІСТОРИЧНИЙ ВІСНИК

3(25) / 2017

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Рекомендовано
до друку Вченою радою Національного університету оборони України
імені Івана Черняхівського. Протокол № 15 від 29 листопада 2017 р.

Київ – 2017

Воснно-історичний вісник: Збірник наукових праць Національного університету оборони України. – К.: ЦП «Компринт», 2017. – Вип. 3(25). – 158 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Веденєєв Д. В., доктор історичних наук, професор
Капелюшний В. П., доктор історичних наук, професор
Карпов В. В., доктор історичних наук
Лисенко О. Є., доктор історичних наук, професор (заступник голови)
Мухамеджанова С. Ш., доктор історичних наук, професор (Республіка Казахстан)
Олійник М. М., доктор історичних наук, професор (Російська Федерація)
Потильчак О. В., доктор історичних наук, професор
Рибак М. І., доктор історичних наук, професор
Сидоров С. В., доктор історичних наук, професор
Фурман І. І., доктор історичних наук, доцент (заступник голови)
Шевчук В. П., доктор історичних наук, професор (голова)
Телелим В. М., доктор військових наук, професор
Семон Б. Й., доктор технічних наук, професор
Чорний В. С., доктор філософських наук, професор
Грицюк В. М., кандидат історичних наук, доцент
Даценко О. М., кандидат історичних наук, доцент
Макаров В. Д., кандидат історичних наук, доцент
Печенюк І. С., кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
Пилявець Р. І., кандидат історичних наук, доцент

РЕДАКЦІЯ:

Редактор: *Шевчук В. П.*, доктор історичних наук, професор
Заступник редактора: *Фурман І. І.*, доктор історичних наук, доцент
Заступник редактора – відповідальний секретар: *Печенюк І. С.*, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

Засновник – Національний університет оборони України

Виходить – 4 рази на рік

Свідоцтво про державну реєстрацію збірника – Серія КВ № 17864-6724Р від 30.05.2011 р.

Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України збірник включений до

Переліку наукових фахових видань України (наказ від 21 листопада 2013 року № 1609)

Вид видання – збірник наукових праць

Сфера розповсюдження – загальнодержавна

Адреса редакції:

Київ-49, Повітрофлотський проспект, 28

Телефон для довідок: 271-09-88, 21-517

© Національний університет оборони України, 2017

© “Воснно-історичний вісник”, 2017

ВІТАЄМО

**1 серпня 2017 року відсвяткував свій 50-річний ювілей
член спеціалізованої вченої ради К 26.709.04
Національного університету оборони України імені Івана Черняховського
доктор історичних наук, професор, полковник запасу,
член редакційної колегії наукового збірника “Воєнно-історичний вісник”**

ВЄДЄНЄЄВ Дмитро Валерійович

Шановний Дмитре Валерійовичу!

Прийміть наші найщиріші вітання з нагоди Вашого ювілею!

Найкращі роки свого життя Ви присвятили почесній, але нелегкій справі служіння Батьківщині та своєму народові, виявляючи високий професіоналізм і майстерність, чесність та людяність, відданість ідеям держави.

Бажаємо Вам міцного здоров'я, щастя та благополуччя, успіхів і досягнень в усіх починаннях. Нехай Вас підтримують та надихають рідні люди, розуміють і допомагають колеги, а доля збагачує життєвою мудрістю, енергією та радістю сьогодення.

Редколегія, друзі та колеги.

А Н О Н С

Україна: рік 1917-й. До 100-річчя Української революції:
Збірник інформаційно-аналітичних матеріалів / Агаєв Н.А., Мараєва В.В.,
Мацагор О.А. та ін. – К.: НДЦ ГП ЗС України, 2017. – 67 с.

Збірник містить інформаційно-аналітичні матеріали, що висвітлюють найбільш значимі події та факти першого року Української революції 1917–1921 років. Стисле інформативне викладення матеріалів має за мету формування у читача комплексного уявлення про етапи Української революції, її особливості та наслідки.

Українська революція розпочалася в умовах революційних потрясінь, що охопили Російську імперію в березні 1917-го і носила національно- та соціально-визвольний характер. Вона має чіткі хронологічні межі, зокрема її нижня межа пов'язана зі створенням у березні 1917 р. Української Центральної Ради на чолі з М. Грушевським, а верхня – жовтень-листопад 1921-го, коли масовий антибільшовицький повстанський рух ослаб після поразки Другого Зимового походу Армії Української Народної Республіки.

Ключовим рушієм у цій революції був Український народ і його політична еліта, яка зазнала еволюційних змін від ідеї політичної автономії та федерації до усвідомлення необхідності утвердження власної державної незалежності. Розуміння здобутків революції й усвідомлення причин її поразки має стати важливим уроком для сучасної розбудови незалежної України.

У збірнику використано фотографії з фондів Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г.С. Пшеничного (м. Київ). Видання призначене для широкого кола читачів.

ЗМІСТ

Дослідження, повідомлення

<i>Лосев О.С.</i> Офіцери-українці в австро-угорській армії напередодні та в роки Першої світової війни	5
<i>Шимановіч А., Лесик Ю.</i> Вільне козацтво і військова розвідка II Речі Посполитої в контексті політики прометеїзму	10
<i>Чайковский А.С., Чайковский С.А.</i> «Оборотни»: из истории нацистских спецслужб (окончание)	16
<i>Медвідь В.П.</i> Становлення ракетних військ Сухопутних військ України після розпаду СРСР	27

Державне управління національного безпекою

<i>Гапесва О.Л.</i> Деякі питання забезпечення інформаційної безпеки України	31
<i>Томчук О.А.</i> Державне регулювання волонтерським рухом на допомогу Збройним Силам України (2014–2017 рр.)	40

Військово-соціально-економічне управління

<i>Філіпов В.К.</i> Духовність як основа військової могутності держави	45
<i>Підпригора І.І.</i> Особливості організації інформаційно-пропагандистського забезпечення в арміях західних держав у локальних війнах і збройних конфліктах другої половини ХХ століття (початок)	50
<i>Деточка О.Д., Єфімова В.В.</i> Дотримання гендерної рівності у Збройних Силах України за оцінками військовослужбовців	55

Історія науки і техніки

<i>Печенюк С.І.</i> Фактори, що впливали на розвиток бойової залізничної техніки у Російській імперії та Радянському Союзі (перша половина ХХ століття)	61
<i>Пилявець Р.І.</i> Битва за Дніпро: три роки запеклої боротьби (червень 1941 – липень 1944 рр.)	67
<i>Кидонь В.І.</i> Історіографія проведення Київської наступальної операції (3–13 листопада 1943 року)	76
<i>Слюсаренко А.В.</i> Сили спеціальних операцій як функціональна компонента збройних сил: історіографія та перспективні напрями наукового дослідження	85
<i>Малахов М.А., Михайлов В.С.</i> Військова соціологія: історія, проблеми, перспективи	90

Історія війн і воєнного мистецтва

<i>Чірікалов О.С.</i> Участь Азовської військової флотилії в евакуації військ (сил) під час німецько-радянської війни на Чорноморському театрі воєнних дій	96
<i>Куровський Б.К.</i> Організація управління тилом радянських військ під час Чернігівсько-Прип'ятської наступальної операції	103
<i>Соболєв В.О.</i> Розвиток авіації Сухопутних військ Сполучених Штатів Америки у війні у В'єтнамі	107
<i>Аксанов Ш.Х., Ткач В.І.</i> Деякі аспекти боротьби незаконних збройних формувань з урядовими військами (за досвідом бойових дій в Афганістані)	113
<i>Яковенко А.В.</i> Досвід застосування армійської авіації Сухопутних військ Збройних Сил України у Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго	119

Військова техніка та озброєння

<i>Красота І.В., Печенюк І.С.</i> Сили та засоби інженерних військ Збройних Сил України, призначені для фортифікаційного обладнання позицій і районів	128
<i>Стасюк Ю.М.</i> Озброєння добровольчих батальйонів у початковий період збройного конфлікту на Сході України	135
Книжкова полиця, рецензії	142
Резюме (англійською мовою)	149
До відома авторів	156

CONTENTS

Research, report

<i>Losiev, O.S.</i> Ukrainian officers in the Austria-Hungary army on the eve and during the World War I	5
<i>Shymanovich, A., Lesyk, Yu.</i> Free Cossacks and Military Intelligence of interwar Poland in the context of the policy of Prometheism	10
<i>Chaykovsky, A.S., Chaykovsky, S.A.</i> “Werewolves”: from the history of the Nazi special services (<i>finishing</i>)	16
<i>Medvid, V.P.</i> The formation of Missile Troops of the Army of Ukraine after the collapse of USSR	27

Public administration in national security

<i>Hapeieva, O.L.</i> Some issues of information security of Ukraine	31
<i>Tomchuk, O.A.</i> State regulation of the volunteer movement to assist the Armed Forces of Ukraine (2014–2017)	40

Military social management

<i>Filipov, V.K.</i> Spirituality as the basis of the military power of the state	45
<i>Pidopryhora, I.I.</i> Features of the organization of information and propaganda support in the armies of the Western powers in local wars and armed conflicts in the second half of the 20 th century (<i>beginning</i>)	50
<i>Dietochka, O.D., Yefimova, V.V.</i> Observance of gender equality in the Armed Forces of Ukraine according to military servicemen’s assessments	55

History of Science and Technology

<i>Pecheniuk, S.I.</i> Factors affecting development of combat railway technics in the Russian Empire and the Soviet Union (first half of the 20 th century)	61
<i>Pyliavets, R.I.</i> The battle for the Dnieper: three years of fierce fighting (June 1941 – July 1944)	67
<i>Kydon, V.I.</i> Historiography of the Kiev offensive operation (November 3–13, 1943)	76
<i>Sliusarenko, A.V.</i> Special Operations Forces as a functional component of the armed forces: historiography and perspective directions of scientific research	85
<i>Malakhov, M.A., Mykhailov, V.S.</i> Military sociology: history, problems, perspectives	90

History of wars and art of war

<i>Chirikalov, O.S.</i> Participation of the Azov military flotilla in the evacuation of troops (forces) during the German-Soviet war at the Black Sea Theater of War	96
<i>Kurowskyi, B.K.</i> Organization of rear management of the Soviet troops during the Chernihiv-Prypiat offensive operation	103
<i>Soboliev, V.O.</i> United States Army Air Forces development in the Vietnam War	107
<i>Aksanov, Sh.Kh., Tkach, V.I.</i> Some aspects of struggle of illegal armed formations with government forces (based on experience of combat action in Afghanistan)	113
<i>Yakovenko, A.B.</i> The experience of using Army Aviation of the Ukrainian Ground Forces in the United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo	119

Military technique and armament

<i>Krasota, I.P., Pecheniuk, I.S.</i> The forces and means of the Engineering forces of the Armed Forces of Ukraine, intended for the fortification equipment of positions and sectors	128
<i>Stasiuk, Yu.M.</i> Armament of volunteer battalions in the initial period of armed conflict in the East of Ukraine	135
Bookshelf, resensions	142
Resume	149
Into consideration of authors	156

Дослідження, повідомлення

УДК 355.231.3:311:94(436+477) "1910/1914"

Лосєв О.С., асистент кафедри сходознавства імені професора Ярослава Дашикевича Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів)

ОФІЦЕРИ-УКРАЇНЦІ В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ АРМІЇ НАПЕРЕДОДНІ ТА В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті висвітлено окремі статистичні відомості Австро-Угорської імперії щодо національного представництва українців у збройних силах, зокрема серед офіцерського корпусу. Автором запропоновано певні власні статистичні розрахунки та їх дані, зокрема кількісний склад і, звертається увага на доцільність залучення даних з інших джерел для повноти висвітлення зазначеної проблематики.

Ключові слова: *Збройні сили Австро-Угорщини, комплектування офіцерського корпусу, національна статистика, національне представництво, офіцери-українці.*

Постановка проблеми. Сучасна українська історіографія, за певними незначними виключеннями, майже не приділяє уваги офіцерському (старшинському) корпусу Галицької армії. Особливо це стосується висвітлення питань його фахової підготовки, бойового досвіду, традицій і правил, запозичених з австро-угорської армії. Не секрет, що абсолютно більшість офіцерського складу Галицької армії мала досвід служби в армії Австро-Угорщини та бойовий досвід, здобутий на фронтах Першої світової війни. Досі абсолютно нез'ясованим залишається питання кількості офіцерів-українців у складі австро-угорської армії. Будь-яка спроба здійснити підрахунки за національною ознакою в сучасному розумінні наштовхується на проблему відсутності поняття "національність" в офіційній статистиці Австро-Угорщини. Підрахунки кількісного складу серед офіцерів здійснювалися за двома ознаками: ужиткова мова (на території королівства Угорщини вона називалася "рідною мовою"), і за принципом віросповідання. З'ясовано, що дані цих двох показників не співпадають, це у свою чергу, призводить до використання даних лише одного з показників, зокрема мовного, часто з метою політичної спекуляції.

Аналіз досліджень і публікацій. Український «фактор» в армії Австро-Угорської імперії давно став предметом різних дискусій. Проблемою є відносна недоступність джерел, і певні мовні бар'єри. В останній час, до широкого обігу, за допомогою мережі Інтернет,

потрапляє все більше і більше історичних, статистичних та інших досліджень і джерел. Зокрема в нашому дослідженні варто звернути увагу на такі джерела: оброблені данні перепису населення земель австрійської корони 1910 р., і данні перепису населення земель угорської корони 1910 р., які перевидавалися з різними доповненнями протягом 1912–1917 рр., німецькою, угорською і французькою мовами і є, безумовно, першоджерелом інформації щодо кількості населення імперії, його мовного і конфесійного поділу, місць компактного проживання. Іншою важливою працею із статистики є збірка Краківського Ягеллонського університету під авторством Станіслава Шуро, що присвячена питанням військової статистики щодо земель Галичини, яка спирається на широку джерельну базу офіційної австрійської статистики.

Ще однією фундаментальною працею, що видавалася у Відні протягом 1931–1938 рр., є семитомник «Остання війна Австро-Угорщини», й особливо, його додатки, джерелами яких стали зведенні донесення статистичного відділу генерального штабу Австро-Угорської армії щодо національної статистики у збройних силах. У цій статті ми посилаємося на додатки, і таблиці до 2-го і 7-го томів праці.

Провідними в темі дослідження міжнаціональних стосунків і національної статистики в армії Австро-Угорщини, є дослідження американського професора угорського походження, Іштвана Деака, побудовані на широкій джерельній базі.

Ще однією працею, що зібрала провідних фахівців з найрізноманітніших досліджень історії Австро-Угорщини є, без сумніву, багатомник «Габсбурзька монархія 1848–1918», який виходив у світ протягом 1970-х – початку 1990-х рр. На 3-й том, що присвячений народностям імперії, ми посилаємося у статті.

Мета статті полягає у висвітленні питань представництва офіцерів-українців в армії Австро-Угорщини напередодні та в роки Першої світової війни й окресленні деяких принципів його комплектування.

Виклад основного матеріалу. Джерелом статистичних даних стали переписи населення імперії, останній з яких відбувся в 1910 р., і ретельна робота з уточнення й опублікування даних цього перепису, що тривала роками після самого перепису (наприклад, дані перепису 1910 р. з різними уточненнями і корегуваннями публікувалися аж до розвалу імперії в 1918 р.). Аналогічна робота велася і в армії, з опублікуванням даних у військово-статистичних щорічниках. У багатонаціональних збройних силах дані мовної та релігійної статисти-

ки дозволяли визначити необхідну кількість військових духовників певної конфесії та, головне, кількість офіцерів зі знанням певної мови (однієї з 10 визнаних офіційно), яких слід підготувати. Адже в армії, побудованій на засадах територіального принципу комплектування та проходження служби, у підрозділі, в якому служили 20 і більше відсотків вояків певної національності, запроваджувалася відповідна мова спілкування в обсязі, необхідному для порозуміння офіцерів і вояків [1, с.23].

Як вже зазначалося, дані «мовної» та «релігійної» статистик не співпадали і не могли точно висвітлити кількісні дані національної статистики, особливо якщо певна національна група користувалася кількома мовами і сповідувала різні релігійні обряди (наприклад, українці). Аби з'ясувати це питання, наведемо приклади мовної статистики щодо представництва серед офіцерського корпусу українців і поляків. Для зручності нами зведено їх у *таблицю 1*.

Таблиця 1

Представництво українців і поляків в офіцерському корпусі австро-угорських збройних сил 1900-1911 рр. (за мовною ознакою) [3, с.144-145]

Рік	Загальна кількість офіцерів	За офіційною статистикою	
		Українці	Поляки
1900	100% (27569)	0,2% (57)	2,68% (740)
1911	100% (28429)	0,29% (84)	2,9% (827)

За підрахунками американського дослідника Іштвана Деака, який здійснив вибірку і дослідив особові справи 516 лейтенантів (10%), які служили в армії станом на 1900 р., за місцем їх народження, фактичним місцем проживання, імен і прізвищ, віросповідання, знання мов тощо, офіційну статистику слід корегувати, збільшуючи відсоток до 0,4% для українців (тобто 110 осіб), і до 3,3% для поляків (909) осіб [4, с.185].

До мовної статистики є ще ряд важливих зауважень. Наприклад, іудеї в ній не показані, тому що іудейська мова не входила до перелі-

ку офіційно визнаних в імперії. Іудеїв у «мовній» статистиці приєднували до інших груп, як правило, панівних у регіоні. Ще одне важливе зауваження стосується таких складних питань, як свідомість осіб, які проводили перепис у Галичині, де 61% неосвіченого населення становили русини, а також національною самосвідомістю цього населення. Цю похибку, на жаль, неможливо визначити. Отже, розглянемо, як приклад, певні дані «мовної» (*табл. 2*) і «релігійної» (*табл. 3*) статистики та спробуємо їх порівняти.

Таблиця 2

Розподіл офіцерів за мовною ознакою 1900 р. і 1911 р. [3, с.172]

Рік	Офіцери чинної служби		Офіцери резерву	
	Поляки	Українці	Поляки	Українці
1900	380	23	360	34
1911	467	34	360	50

Тут важливо зазначити, що до польськомовних офіцерів зараховані офіцери-іудеї. Відсоток іудеїв можна вирахувати, поєднавши данні мовної і релігійної статистик. За даними перепису 1910 р. у Галичині проживало

4672500 польськомовних громадян [1, с.59], римо-католиків – 3731861, іудеїв – 871906 [1, с.55] та приблизно 68000 з числа римо-католиків були русинами [5, с.566], що у підсумку (3731861 + 871906 + 68733) становило

ДОСЛІДЖЕННЯ, ПОВІДОМЛЕННЯ

4672500 осіб. Крім того, слід зважати, що 293500 (6,3%) поляків жили поза Галичиною. Який відсоток з них становили римо-католики – невідомо. Відсоток іудеїв Галичини, що по-

трапили в польськомовну статистику, складає 17,5%. Отже, відсоток польськомовних офіцерів зменшується з 827 (2,9%) до 682 (2,4%).

Таблиця 3

Релігійне представництво серед офіцерського корпусу австро-угорської армії в 1911 р. [3, с.186-187]

Рік	Загальна кількість офіцерів	Римо-католики (з них поляки)	Греко-католики	Православні
1911	28429	22478 (682 – 2,4%)	299 (1%)	622 (2,1%)

Для розуміння проблеми необхідно визначитися з національним складом греко-католиків. Загалом, за даними перепису 1910 р., греко-католиків у Цислейтанії (Австрійська частина Австро-Угорщини) налічувалося 3417223 (62,78%), з них 3379613 проживали в Галичині і 26182 – в Буковині [1, с.54-55]. У Транслейтанії (Угорська частина Австро-Угорщини, разом з королівством Хорватів і Словенців) проживали 2025508 греко-католиків (37,21%). Загалом 5442731 осіб. Русинами (українцями) за мовою в Галичині себе визнавали – 3208092 осіб, із них: 3140000 – греко-католиками, 68000 – римо-католиками, і 2500 – православними [5, с.566]. (3379613 - 3140000 (україномовних) = 239613 (польськомовних) греко-католиків), або 6,8% від усіх греко-католиків у Галичині. 68092 українців-католиків, це 1,8% католиків Галичини, зазвичай, польськомовних. У Буковині з 26178 греко-католиків – 21508 русини (82,1%), дані про 4670 осіб невідомі (0,1% від усіх греко-католиків) [5, с.566]. У Транслейтанії з 479528 русинів на 1910 р. – 463604 греко-католика [6, с.283]. Загалом, отримуємо 3625112 греко-католиків – русинів, що складає 66,6% від усього числа. Греко-католики станом на 1911 р. становили 1% офіцерського складу –

299 осіб, з них 66,6% – українці, тобто українці були представлені 199 особами або складала 0,7%.

Тепер необхідно розібратися з національним складом православних. Загалом, за даними перепису 1910 р. православних у Цислейтанії налічувалося 666458 осіб [1, с.55], а в Транслейтанії – 2987163 [2, с.54], разом 3653621 осіб. До православних належали: румуни, серби, русини, які, в основному, на території Цислейтанії проживали у Буковині та Далмації – 652938 осіб, та у землях коронної Угорщини – 2333979 і королівстві Хорватія-Славонія – 653184 осіб. До православних у Цислейтанії та Транслейтанії належали: русини (українці) – 2600 у Галичині, 274758 у Буковині, близько 1000 у Транслейтанії, і у королівстві Хорватії і Славонії – 8317 осіб, що в цілому становило 7,8% усіх православних Австро-Угорщини [5, с.566; 6, с.283]. Православні станом на 1911 р. становили 2,1% офіцерського складу – 662 особи, з них українці – 7,8%, тобто 48,5 осіб, або 0,17%. Разом з греко-католиками це мало скласти 247 осіб, або 0,87% усього офіцерського складу імперії. Отже, наведемо попередні, але вже уточнені нами дані (*табл. 4*).

Таблиця 4

Релігійне представництво в офіцерському корпусі австро-угорської армії в 1911 р.

Рік	Загальна кількість офіцерів	Римо і (греко-католики) поляки	Греко-католики українці	Православні українці
1911	28429	682 (46) – (2,55%)	199 (0,7%)	48 (0,17%)

Протягом 1911–1914 рр. з кількісним зростанням австро-угорської армії зростає і відсоток українців серед офіцерського складу з 0,29% до 0,78%. З першого погляду таке різке зростання неможливо пояснити значним зростанням війська або раптовою зміною ставлення українців до військової кар'єри. Але, якщо ми подивимося на розподіл цих відсотків, то з'ясується, що на представників чинної служби припадає лише 0,4%, а решта 1,4% – на резервістів. Разом це становить 280 осіб, або

0,78% всього офіцерського складу. Ці дані наведені в семитомнику «Остання війна Австро-Угорщини», найгрунтовнішому дослідженні про збройні сили Австро-Угорщини періоду Першої світової війни.

Звідки ж такий відсоток резервістів? Тут слід зазначити, що основним джерелом комплектування офіцерів резерву були так звані «однорічні добровольці». Про них детальніше йтиметься нижче, але законною підставою для отримання звання офіцера (кандидата в офі-

ДОСЛІДЖЕННЯ, ПОВІДОМЛЕННЯ

пери) запасу була освіта, закінчена середня або вища. Саме тут наведемо дані статистики щодо зростання кількості учнів-українців у гімназіях, реальних, рільничих та ін. школах і закладах. У відсотках він виражається таким чином: за період 1901–1911 рр. «українська» частка зросла на 107,5% у гімназіях, на 72% у

реальних школах, на 105,6% у середніх школах [11, с.170], що продовжувалося й надалі. На думку автора, саме збільшення кількості українців-випускників у різних навчальних закладах дозволило збільшити відсоток українців у групі офіцерів (кандидатів в офіцери) резерву.

Таблиця 5

Представництво українців в офіцерському корпусі австро- угорської армії
(за мовою спілкування) на 1000 осіб [8, таб.5]

Загальна кількість	Офіцери	Кандидати в офіцери
Чинної служби 22438	2 (0,2%) – 45	2 (0,2%) – 45
У резерві 13560	5 (0,5%) – 68	9 (0,9%) – 122

Наведемо ще декілька пояснень до таблиці. Офіцерський корпус армії мирного часу станом на червень 1914 р. складав 36000 офіцерів і чиновників, із них чинної служби – 20418 осіб, у відставці – 2020 і 13560 осіб – у резерві. Разом з тим, слід зазначити, що за австрійською традицією, кандидати в офіцери хоча і не були ще офіцерами, але їх відносили до офіцерського складу.

Протягом мобілізації до лав збройних сил призвано 54000 осіб, що збільшило офіцерський корпус до 90000 осіб [8, таб.4]. При підрахунку за «релігійною» ознакою (0,87%) це становитиме 783 офіцера-українця, а за «мовною» (0,78%) – 720 осіб. Ці цифри можна вважати підставою для визначення кількості

українців у офіцерському корпусі армії Австро-Угорщини на кінець мобілізації 1914 р.

Упродовж війни, за даними згаданого багатотомника «Остання війна Австро-Угорщини», у збройних силах Австро-Угорщини проходили службу 211000 офіцерів і аспірантів, із них чинної служби – 47000 і 164000 осіб резерву [7, с.48]. Якщо підрахувати за вищезначеними відсотками, то отримаємо такі цифри: 1836 (0,87%) офіцерів-українців за «релігійною» і 1519 (0,78%) – за «мовною» ознаками за даними довоєнної статистики. Кількісне зростання офіцерського корпусу протягом війни і його розподіл між фронтом і тилом, наочно представлений у *табл. 6*.

Таблиця 6

Загальна чисельність офіцерського складу в 1916–1918 рр.
(включно з фенріхами і кадетами) [9, таб.3]

Дата	Загальна кількість	На фронті	У тилу
1916			
01.01.1916	130000	70000	60000
01.06.1916	135000	80000	55000
01.10.1916	140000	80000	60000
1917			
01.01.1917	141000	79000	62000
01.05.1917	154000	96000	58000
01.08.1917	163000	103000	60000
01.10.1917	169000	98000	71000
01.12.1917	175000	100000	75000
1918			
01.01.1918	179000	103000	76000
01.05.1918	182000	100000	82000
01.08.1918	185000	99000	86000
01.10.1918	188000	101000	87000

Спираючись на вищенаведені дані можемо, враховуючи зазначені застереження, приблизно визначити українську складову втрат серед офіцерського складу. У *табл. 7*, згідно

австрійської офіційної статистики, зазначені всі втрати серед офіцерського складу упродовж війни [9, таб.1].

Загальна втрати серед офіцерського складу за роки війни (1914–1918 рр.)

Дата	Вбито	Поранено	Хворих	У полоні/зникли без вісти	Загалом
на 31.12.1914	4827	11950	11287	4706	32770
на 31.12.1915	4428	14429	24251	8354	51453
на 31.12.1916	2449	8401	19217	7023	37090
на 31.12.1917	1928	5899	20522	2783	31132
01.11.1918	1776	4123	19821	12063	37783
Разом	15408	44802	95098	34920	190228
% відносно загальних втрат	8,1 %	23,6 %	50 %	18,3 %	100%

Тут необхідно надати пояснення до розділів «поранені» і «хворі». Офіційна статистика не поділяє поранених за кількістю поранень і хворих, за кількістю випадків захворювання, тобто, кожен факт поранення в таблиці позначається як одиниця, так само як і захворювання, і не відповідає фактичній кількості поранених і хворих. Якщо провести підрахунки за вищезазначеними відсотками, то отримаємо наступні цифри: приблизно 120 загиблих (0,78%) офіцерів-українців за мовною ознакою і 177 загиблих (0,87%) за релігійною ознакою. Аналогічний підрахунок стосовно полонених і зниклих без вісти складає 272 (0,78%) офіцери-українці за мовною і 304 (0,87%) за релігійною ознаками.

З вищезазначеного можемо зрозуміти такі

висновки. Маємо приблизні розрахунки українського представництва в австро-угорському офіцерському складі упродовж війни. Звичайно ж, ці цифри слід розглядати лише у першому наближенні. Без даних про кількість мобілізованих українців з середньою або вищою освітою, кількість тих, які погодилися пройти необхідну для отримання офіцерського звання підготовку, а також відомостей про результати цієї підготовки, не можемо вважати ці дані точними. Вищенаведені розрахунки в жодному разі не можуть бути остаточними, і потребують ретельного дослідження у фондах Австрійського військового архіву у м. Відень. Але як дані для початкових розрахунків, особливо визначення мінімуму, їх цілком можна прийняти.

Список використаної літератури

1. Die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910 in den im Reichsrat vertretenen Königreichen und Ländern. 1. Heft. – Wien, k.k. Hof- und Staatsdruckerei, 1912. – S.138.
2. Recensement général de la population des pays de la Saint Couronne Hongroise en 1910. 6. Partie. Par l'office central de statistique du royaume de Hongrie. Budapest 1924. – S.341.
3. *Szuro Stanislaw*. Ludnosc wojskowa Austro-Wegier rekrutujaca sie i stacjonujaca na terenie Galicji w latach 1869–1913. Waszawa-Krakow, Uniwersytet Jagiellonski, Polskie towarzystwo statystyczne, 1990. – S.265.
4. *Deák I.* Beyond Nationalism. A Social and Political History of the Habsburg Officer Corps 1848–1918. – New York. Oxford 1990. – S.273.
5. *Wandruszka A., Urbanitsch P.* Die Habsburgermonarchie 1848–1918. 1. Teil, III. Bd. Die Völker des Reiches. Suppan A. Die Polen. Die Ruthenen. – Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1980. – S.774.
6. *Wandruszka A., Urbanitsch P.* Die Habsburgermonarchie 1848–1918., IV. Bd. Die Konfessionen. II. Die Polen. Die römisch-katholische kirche in Ungarn von Moritz Csaky, Österreichische Akademie der Wissenschaften 2, 1995. – S.835.
7. Österreich-Ungarns Letzter Krieg VII. Bd. Das Kriegsjahr 1918. – Wien, 1938. – S.856.
8. Österreich-Ungarns Letzter Krieg II. Bd. Beilagen. Das Kriegsjahr 1915.1. – Wien, 1931. – S.112.
9. Österreich-Ungarns Letzter Krieg VII. Bd. Beilagen. Das Kriegsjahr 1918. – Wien, 1938. – S.193.
10. *Пахолків С.* Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й Емансипація нації. Львів, 2014. – 610 с.
11. Лосев О. Національне представництво у збройних силах Австро-Угорщини станом на липень 1914 року // Цитаделя: Львівський мілітарний альманах. – 2016. – № 13. – 112 с.

Отримано: 16.10.2017 р.